



KON. KRING VOOR HEEMKUNDE VZW
Museum voor Heem- en Oudheidkunde
Sint-Jansplein 8
Documentatiecentrum 'Deken Jozef Van Herck'
Duivenstraat 22
BE-2550 Kontich
Tel. 03 - 457 86 04
heemkunde.kontich@gmail.com
www.museumkontich.be

135 JAAR DIENSTBAARHEID TE KONTICH

Geschiedenis van de zusters 'Dienstmaagden van de HH.Harten van Jezus en Maria'

Paul WYCKMANS

Dankbaar voor de het gebruik van de publicaties van R. Van Passen 'Geschiedenis van Kontich 2^{de} uitgave', 'Toponymie van Kontich en Lint' en 'De Altenakapel, haar geschiedenis en kunstwerken', de postkaartencollectie van de Kon.Kring voor Heemkunde van Kontich en de nota's van Omer Crauwels, zoon van de laatste landbouwer van het klooster.

135 JAAR DIENSTBAARHEID TE KONTICH

Geschiedenis van de zusters 'Dienstmaagden van de HH.Harten van Jezus en Maria'

1. DE VOORGESCHIEDENIS

- 1.1 Samenstelling van de bodem
- 1.2 Ontstaan van de naam
- 1.3 Vroegere eigenaars

2. DE ZUSTERS VESTIGEN ZICH IN KONTICH

- 2.1 Aankoop van het kasteelcomplex en stichting van het klooster
- 2.2 Algemene gegevens
- 2.3 De neogotische kerk, religie en cultuurhistorisch patrimonium, hand in hand
- 2.4 Het onderwijs op Altena getuigt van 135 jaar pedagogische inzet
- 2.5 Uitbating van een industriële wasserij met koninklijke klanten
- 2.6 Aanleg van een speeltuin, bekeken vanuit sociaal-toeristisch perspectief
- 2.7 De boerderij en het neerhof
- 2.8 De bakkerij

135 JAAR DIENSTBAARHEID TE KONTICH

Geschiedenis van de zusters 'Dienstmaagden van de HH.Harten van Jezus en Maria'

Op een oude foto uit een hele reeks van begin 1900 is een gezicht te zien op de kloosterkerk en het kloostergebouw dat later werd gebouwd. Bij de ingang van de brug zijn de twee leeuwen te zien die sinds mensenheugenis met stro werden bedekt en ingepakt in een houten kist tijdens koude wintermaanden. Deze leeuwen werden op het einde van de negentiger jaren van vorige eeuw ontvreemd en nooit terug gevonden.

1. DE VOORGESCHIEDENIS

1.1 Samenstelling van de bodem

Bij het boren van een artesische put in Altena (december 1911) werd op 7,90m grijs en groenachtig zand bovengehaald; tot op 15,20m bevonden zich blauwachtige leemlagen; vervolgens wisselden de lagen grijsachtige steentjes af met blauw en bruinachtig leem; de laag 'Rupeliaan' (de steenbakkersklei aan de oppervlakte in Boom, Terhagen, Rumst en Reet) bevond zich hier al tussen 59 en 61m ; na afwisseling van zand, leem en steenlagen werden op 122m diepte schelpen en keien in itte zandlagen aangetroffen; de bron bevond zich op 130m diepte, terwijl het waterpeil zich op 16m onder de oppervlakte bevond. In de Pierstraat zat deze Rupeliaan slechts op 3m diepte (steenbakkerij), terwijl ze bij de paters Augustijnen in 1944 bij een boring aangetroffen werd op ca. 12m en doorliep tot op 102m diepte.

1.2 Ontstaan van de naam

Het goed Altena is een middeleeuwse nederzetting, die in de 14de eeuw uit het nabije maar veel oudere Pluysegem schijnt te zijn gesplitst. Het had alleszins in die tijd dezelfde eigenaar, nl. Bouden de Boc. Nadien werden de heren van Diest er eigenaar van. We onderstellen dat zijn naam als 'al te na', dus te dicht bij een ander goed, waarschijnlijk bij dat Pluyseghemhof, verklaard dient te worden. Een andere hypothese van prof. R. Van Passen verhaalt hoe de heren van Diest, die burggraven van Antwerpen waren en langs de aangetrouwde Van Hoorns de titel van Altena droegen, wellicht de naam Altena naar hun Kontichs goed zouden hebben meegebracht. **In zijn 'Toponymie van Kontich en Lint' wordt het ganse variantenapparaat besproken (nr. 110)** Het is bekend dat dit goed ook nog de naam Nackersgoed droeg, die we van 1421 af geattesteerd vinden en dat ofwel het eigendom van een zekere Nackers of Nacards geweest is, ofwel Nekkers, d.i. waterduivelsgoed betekende (**zie 'Toponymie' nr. 1808**). Beiden namen hebben naast elkaar bestaan, wat wellicht pleit voor de onderstelling de de heren van Diest toch de naam Altena zouden kunnen hebben meegebracht en naast de eerste naam Nackersgoed hebben geënt. In latere tijd zal de benaming Altena, die veel fraaier klinkt als kasteelnaam, het Nackersgoed geheel doen vergeten.

1.3 Vroegere eigenaars

In een cijnsboek van de Kerk staat Bouden de Boc(k) als eerste eigenaar opgetekend, dezelfde in dat cijnsboek ook als de eigenaar van het Nackersgoed staat opgetekend.

In de loop van de 14^{de} eeuw komen de heren van Diest op het Nackersgoed, eerst Hendrik Van Diest met Elsje van Hoorn, later Jan Van Diest. Daarna ging het domein over op Adrianus Pot, zoon van de grote Pieter Pot, stichter van de Sint-Salvatorabdij te Antwerpen en heer van het nabijgelegen Pluyseghem. Zijn nazaten beleenden het domein van Altena en zo kon Heyman de Vos, een verver van beroep, het gedeeltelijk verwerven maar ook Jan van Ranst, heer van Cantecroy geraakte zo aan delen van het Altenadomein. Wie ook het gedetailleerde eigenaarsverloop in de 16^{de} - 18 eeuw erop wil naslaan verwijzen we naar de '**Geschiedenis van Kontich**' blz. 209-215.

De historische gegevens uit 'Description des veues et perspectives du quartier d'Anvers' de oprichting en door wie (vroegere eigenaars van het kasteeldomein) zijn vandaag nog niet te traceren. (archieff zusters?) **Bij nr. 110 van dit document** vermelden ze:

Altena is het buitenverblijf van de baron van Hove Sint-Laurentius, van het huis Despomereaulx, strekt zich uit in het dorp Kontich, in de landerij van Rijen.

De Seigneurie van Hove die er onmiddellijk aan grenst werd als baronie door Karel II gesticht op 10 mei 1675 met als begunstigde Guillaume (Willem) Despomereaulx.

Vanaf 1667 werd het tot een praetorium of gerechtshof ingericht met parken en lanen. **(zie foto's archief KHK)**

De historische pentekening van het domein met zijn gebouwen dateert waarschijnlijk uit die periode.

Het wapenschild van Altena zag er uit met 3 appels, een schuin gestreept veld en voorzien van drie roskammen. Het kasteeldomein staat geschilderd in onbekende publicaties waarvan toch verschillende foto's werden gemaakt, waarschijnlijk door R. Van Passen met het oog op zijn 'Geschiedenis van Kontich' en/of andere publicaties van zijn hand.

De eerste vermelding van een molen aan de Antwerpsesteenweg, nabij Altena dateert van 1421 en zegt ons dat de Kerk van Kontich op dat moment 5 'muddekens' rogge inde 'op de Nuwe Molen vanden berghe daerse op staet"; onze uittreksels die doorlopen tot 1620 spreken nog steeds van den Nieuwe Molen (**Toponymie van Kontich nr 1839A**), wat bewijst hoe relatief het begrip 'nieuw' kan zijn in plaatsnamen zodat men niet moet denken dat hij pas in 1421 zou zijn opgericht. Vreemd is wel dat we de rentmeestersrekeningen terugvinden in het Land van Mechelen (Rijen) waaronder deze molen van de hertog van Brabant eigenaardig genoeg ressorteerde. Wie hierin geïnteresseerd is, moet het hoofdstuk 5 erop naslaan: De molen van Altena in de (**Geschiedenis van Kontich blz. 749**).

Tot aan de Franse Revolutie behoorde het goed tot de heerlijkheid van Vrijsele .. Het achtervoegsel -sele verwijst naar een goed dan aan een rijke Frank toebehoorde.

Na de familie Despomereaulx eigenaars van de baronie van Hove (onder Albrecht en Isabella), de Heren van Diest en de familie Pieter Pot uit Antwerpen (zie ook Pluyseghemhoeve -artikel Frank Hellemans). Later spreekt men er van baron de Visscher, gravin de Liedekerke de Brouckhoven, Louis Rancelot - de Meulenare, Simon Hyacinthe de Neuf de Burght, later burgemeester van Kontich. **Op blz 213** kan u zien hoe het kasteel ten tijde van heer de Neuf de Burght eruit zag anno 1855.

In al die jaren moet Altena een grote rol gespeeld hebben in het leven van de fanfare van Sint-Cecilia, want in 1823 sleet een van haar weldoeners, de Guetry, er zijn leven. In 1835 bracht zij er een serenade aan Rancelot en toen de Neuf, die reeds in 1841 mee 'geteerd' had er zich in 1842 mettertijd ging vestigen, werd hij feestelijk ingehaald door de harmonie met toespraken en jaarschriften in verzen door F. Rombouts. Baron Felix Fl. Al Van den Brande De Reeth, volksvertegenwoordiger kocht dan het domein en hield zijn intocht in 1854? In het laatste trimester van 1873 liet hij het kasteel grondig verbouwen en verantwoordelijk was voor de wijziging aan de hofgracht en de leeuwenbrug. Net zoals zijn voorganger deed hij aan tuinbouw en fruitteelt en gaf rond 1860 een nieuwe perenvariëteit de naam 'Beurré d'Altena'. Jammer dat de boomgaard verdween voor huizenbouw langsheen de Mina Telghuislaan. De laatste eigenaars hadden er slechts twee jaar plezier van, nl. de familie Charles Havenith-Fuchs. Het werd verkocht aan drie Antwerpse geestelijken Keusters, Verbeeck en Sacré waarschijnlijk in naam van de zusters. Weduwe Havenith-Fuchs verkocht het kasteel maar behield 9 hectaren als erfenis en bleef er nog twee jaar wonen.

2.DE ZUSTERS VESTIGEN ZICH TE KONTICH

2.1 Aankoop van het kasteelcomplex en stichting van het klooster

1872-1874

Vier Antwerpse religieuzen van de congregatie van de zusters 'Dienstmaagden van de H. Harten van Jezus en Maria' gaan zich actief inzetten ten bate van het onderwijs in Wuustwezel. In een klein klooster geven ze er aan een honderdtal kinderen verdeeld over vier klassen onderwijs. Hiervoor had Mère Jeanne, overste van de congregatie van de familie Delahaye gronden ter beschikking gekregen op haar domein 'Sterrebos' . Het project werd echter stopgezet en de zusters vervoegden de kloostergemeenschap van Altena.

1874

De zusters onder leiding van hun overste Mère Jeanne kochten het kasteel 'Altena' van mevrouw Havenith - Fuchs van Antwerpen. Dit gebouw lag in een park van meer dan 15 hectaren en kwam tegemoet aan de behoefte aan een meer gezonde omgeving en aan extra ruimte voor (modernere) wastoestellen. Deze dame was een vriendin van Mère Jeanne en weldoenster van haar Antwerpse kloostergemeenschap. Gedurende twee jaar nog bleef de familie Havenith het voornaamste deel van het kasteel bewonen. Mère

Jeanne was de stichtster van de orde en ligt begraven op het kerkhof van Oude - God (zie foto). Over het hoofdhuis te Antwerpen en deze dame werd een boek geschreven 'Mère Jeanne' door historicus en archivaris Karl Scheerlinck van het Antwerpse Sint-Lievenscollege waarmee het Mère-Jeanne Instituut fusioneerde.

1875

19 september: 70 weeskinderen en 20 zusters komen uit het Sint Franciscus-Xaverius Instituut - aan de St.-Jorisvest te Antwerpen (nu Tabaksvest sinds 1936-1937) - deden hun intrede op het domein Altena

1886

De kleine weeskinderen verblijven in het weeshuis 'Asiel Onze-Lieve-Vrouw van het H. Hart van Jezus, gevestigd in het Tang- of ook Rozenhof (gelegen aan het einde van de Reepkenslei te Kontich), gehuurd van Lodewijk Van de Werve. Daarna verhuizen ze naar het domein 'Altena' waar reeds de grotere wezen verblijven. Klooster, weeshuis en later internaat en school blijven afhangen van het hoofdhuis te Antwerpen.

1891

Het domein Altena werd in de voorbije 5 jaren danig verbouwd en vergroot. Vijf zusters en een honderdtal wezen verlaten het Tanghof en komen naar Altena. De kleinsten verblijven in een apart gebouw (klein Asiel O.-L.-Vrouw van het H. Hart).

In het 'groot Asiel' bevonden zich de werkplaatsen, in Altena woonde de zusters, ondertussen ongeveer 80 religieuzen.

2.2 Algemene gegevens

In een oud overzichtsdokument van bij het begin van de 20^{ste} eeuw vonden we volgende gegevens terug:

- Het klooster en de zusters kwamen te Kontich onder pastoor-deken E.H. Thielemans onder de naam 'Gesticht H.Hart van Jezus'
- Het werd officieel ingehuldigd op 19 - 9 - 1875 in het kasteel 'Altena'
- Gelegen aan de Antwerpse steenweg
- De eerste oversten waren
 - o Zr. Maria van Jezus (Caroline Durllet) 1875-1886
 - o Zr. Augustin 1886-1897
 - o Zr. Florèse 1897-1907
- Bewoners/ 20 zusters en 70 wezen
- Kerk : H. Hart van Jezus gewijd op 9 - 1 - 1898 door Z.Em. Kardinaal Deschamps
- Grot van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes in 1881 in het park
- Kapelletje van de H. Aartsengel Michaël in het park (nu piepklein tentoonstellingsgebouwtje langs de toegangsweg voor het bruggetje)
- Kapelletje van de H. Jozef in het park (?)
- Een oude zonnewijzer uit 1787 wordt door Z.E.H. de Laet rustend priester, van het klooster gekocht en aan het gemeentebestuur geschonken.

2.3 De neogotische kerk, religie en cultuurhistorisch patrimonium, hand in hand

Tussen 1895 en 1898 werd een neogotische enkelbeukige kerk gebouwd, 39 op 10,5 m.

Architect Ernest Pelgrims (1863-1927) ontwierp de kerk en L. Gèfe, bouwmeester van de provincie Antwerpen, maakte de plans en het bestek op en hield ook toezicht hield op de realisatie ervan. De werken werden uitgevoerd door aannemers L. Van Roey uit Antwerpen en Reyckx uit Kontich. Na voltooiing beschilderde Leon Bresseleers uit Gent de bijbelse tafereelen en citaten op de muren.

Het kerkmeubilair werd aangemaakt in de ateliers van de gebroeders Blanchaert uit Sint-Denijs-Westrem.

Alleen het hoofdaltaar is jammer genoeg niet meer aanwezig. En in het koor, dat in recente periode voor muziekkuitvoeringen werd voorbestemd, zijn de muurschilderingen verdwenen.

Tijdens de eerste wereldoorlog werd vanaf 14 oktober 1914 op kerkelijk vlak de toestand enigszins genormaliseerd na de bombardementen op Antwerpen en het vertrek van deken en onderpastoors op 5 oktober te midden van een algehele vlucht van de burgers. Gelukkig berokkenden de binnenrukkende Duitsers geen schade aan kloosters, pastorie of scholen, richtten ze een uitkijkpost in op onze kerktoren. De dagelijkse missen werden terug hervat. Af en toe maakten Duitse aalmoezeniers ook gebruik van Sint-Martinuskerk, doch meestal zouden zij voor hun erediensten gebruik maken van de kapel van Altena of van het Gasthuis.

Laten we het gebouw vooreerst op het stuk van muurschilderingen bekijken. Van bij het binnentreden in de kapel staat men al voor beschilderde wanden: in het **voorportaal** is er - naast een paar Latijnse citaten - een merkwaardige voorstelling van het mysterie van de H. Drievuldigheid. Op het **doksaal**, achter en naast het orgel en op de grote dwarsbalk bevinden zich liturgische spreuken in verband met kerkmuziek en zang.

De wanden van het **schip** zijn met zogenaamde 'damast' of architectuurpolychromie beschilderd, waarin de initialen van de aan de wanden prijkende heiligenbeelden zijn aangeduid. Op die beelden komen we dadelijk nog terug. De **traveeën** zijn versierd met engelenfiguren die op een banderol de verschillende aanroepingen of verheerlijkingen uit de litanie van Onze-Lieve-Vrouw in Latijnse versie voorhouden.

Ook de **zoldering** is, met ribben en de sleutels van het gewelf, geheel gedecoreerd. In de vier medaillons zijn de vier evangelisten met hun symbolen uitgebeeld. We zullen ze verder ook opsommen waar we de preekstoel met zijn beeldhouwwerk beschrijven.

Het pronkstuk van de muurschilderingen bevindt zich op het muurpand boven de kooringang. De zusters van Altena noemen deze muurpand 'de hemel' en inderdaad, het reusachtige tafereel met zijn prachtige kleuren, nu belicht door sterke spots, maakt op de toeschouwer een hemelse indruk. Geheel boven, in de nok bevindt zich de figuur van God de Vader, met scepter, als teken van zijn macht, in de hand, en in de andere hand de wereldbol. We denken aan Albrecht Rodenbachs psalm, die zegt: "God, onze Heer, gij draagt de wereld op uw hand...'

Onmiddellijk onder de antropomorfisch voorgestelde Vader, bevindt zich de duif, symbool van de H. Geest, die de verticale verbinding maakt tussen de Vader en de iets lager voorgestelde God de Zoon. Die zoon is uitgebeeld als het kind Jezus dat centraal tussen Maria en Jozef staat en dus horizontaal de H. Familie voorstelt. Op deze H. Familie en de nederigheid van Christus slaat trouwens het Latijnse evangeliecitaat dat de rand van de timpaanboog afsluit: "Hij daalde met hen af naar Nazareth en was hen

onderdanig', een Lucasvers dat zeker aan kinderen van weeshuis en school voorgehouden werd om hen tot nederigheid en gehoorzaamheid aan te sporen. De Drievuldigheid wordt links en rechts geflankeerd door vijf engelen, elk in een aparte kleurschakering uitgebeeld. De hemel is de verblijfplaats van 'Gods, lieve Heiligen', en we zien die dan ook als het ware in stijgende lijn naar de centrale figuren in de hemel, de Drieëenheid en het gezin van Nazareth opstijgen. We sommen die heiligen zonder meer op: over de meesten van hen zou wel heel veel te vertellen zijn, maar we moeten die hagiografische bijzonderheden buiten beschouwing laten. Links treft men in stijgende lijn Franciscus aan, dan Ignatius met zijn leuze 'ad majorem Dei gloriam', de geknielde Vincentius a Paolo, de H. Carolus Borromeus met pauselijk kruis; en de vrouwelijke heiligen Constantia, Magdalena met zalfpot, Martha met kruis en keten waaraan een draak, Clara met monstrans. Als tegenhanger vinden we rechts vóór ons, in opgaande lijn, de geknielde Eugenius, Martinus als ridder met wimpel, Rochus met de St.-Jacobsschelp, Franciscus Salesius met mijter en staf, als 'pendant' voor de links geschilderde heilige, zijn er ook rechts vier vrouwelijke heiligen: Agnes met palm en lam, Cecilia met palm en harp, Adelaïde en Juliane. De schilder is aan de uiteraard gebrekkige hagiografische kennis van de toeschouwers van zijn 'hemel' op gelukkige wijze tegemoetgekomen door de namen van de geconterfeite heiligen op hun aureool aan te brengen. Zeggen we nog dat de wapens van kardinaal Goossens en paus Leo XIII op die hemelse timpaan zijn aangebracht.

We kennen de kunst- en decoratieschilders die de Altenakapel met de prachtige schilderwerken en taferelen getooid hebben: het betreft Léon Bressers (1865-1947) die zijn atelier te Gent en Maaltebrugge had, en als zoon van de beroemde Adrien Hubert Bressers (1835-1898); diens atelier als 'tweede generatie' voortzette. Op die wijze bestendigde hij ook de neogotische stijl die door wijlen baron Jean Baptiste Béthune (1821-1894), de leidinggevende figuur van de neogotiek in België verspreid was. Heeft de Béthune zelf chronologisch niet meer rechtstreeks kunnen meewerken aan de realisatie of zelfs het wandschilderingsontwerp van de Altenakapel, dan zal de reeks muurschilderingen in de kerk van Waarloos, waar de Béthune en Adrien Bressers wel als de auteurs kunnen geattesteerd zijn, zeker als model gediend hebben. Een concrete schakel met Waarloos is daarbij mogelijk E.H. Alphons Jos Andries geweest (Meerhout 1850 - Antwerpen 1924), die na een 12-tal jaren onderpastoor in St.-Michielskerk te Waarloos te zijn geweest, in 1888 'bestuurder der congregatie' van de Dienstmaagden der H. Harten t Kontich is geweest. Toen hij rector was te Kontich is het interieur van de kapel tot stand gekomen. Naast de contracten met Bressers, Blanchaert en de neogotiek, lijkt ons ook de bijzondere devotie tot St.-Michaël, de patroonheilige van Waarloos, toe te schrijven zijn aan directeur Andries. Die devotie is tot uiting gekomen in de plaatsing van een beeld van de aartsengel in de kapel en in de bouw van een apart kapelletje in het park.

Met de beelden hebben we al het gebied van het eigenlijke kerkmeubilair betreden. De naam Blanchaert werd hierboven al vermeld. We weten dat het de gebroeders Leonard (18134 - 1905) en Leopold Blanchaert (1832 - 1913) geweest zijn, die in hun atelier te Maaltebrugge (St.-Denijs-Westrem) als beeldhouwers - kunstschilders de toenmalige kerken en kastelen van neogotisch interieur en meubilair voorzagen. In de

geest van de reeds genoemde de Béthune voerden ze diens projecten uit, en net als Bressers werden ze zijn geattitreeerde medewerkers en waardige uitdragers van de geest van de Sint-Lucasscholen. Aan Blanchaert is de **preekstoel**, die op de kuip de 4 evangelisten met hun symbolen en telkens één spreuk vertoont toe te schrijven: we zien Marcus met de gevleugelde leeuw, Matheus met de engel of jonge man, Joannes met de adelaar, en Lucas met de stier. De trapleuning vangt aan et 2 stijlen bekroond met pijnappels. Ook de **biechtstoel** links achteraan in de kapel, lijkt ons een spreken d voorbeeld van neogotiek, vermoedelijk van Blanchaert. Of de inmiddels verwijderde **communiebanc** van Blanchaert stamt, is niet zeker, maar mag worden verondersteld. Het eveneens verdwenen **altaar** werd gemaakt door Jan Gerrits, een beeldhouwer uit Antwerpen.

Het **orgel** is een werk van J. Stevens uit Duffel: het is een schenking van zuster Marie-Alphonse, in de wereld juffrouw Eulalie Lamal (Mechelen 1853 - Antwerpen 1940).

De grotere **heiligenbeelden** die zich in het bescheiden kruiskoor, bij wijze van versiering van (verdwenen) zijaltaartjes bevinden, verwijzen beide naar de verering van de H. Harten van Jezus en Maria. En ook naar de naam van de congregatie:

'Zusters dienstmaagden van de H.H.Harten van Jezus en Maria'

Er zijn negen kleinere beelden van 1.30m hoog, vervaardigd in lindehout; ze stellen heiligen voor voor wie de Stichteress Mère Jeanne veel devotie had. Ze staan opgesteld staan op de sokkels langs de muren van de kapel, links en rechts geflankeerd door sierlijke zuiltjes, zijn hoogstwaarschijnlijk aan Blanchaert en zijn atelier toe te schrijven. De voetstukken zijn uit grenen gemaakt en alles is geschilderd in de kleur van een witte steensoort. De namen van de heiligen staan er op vermeld in gouden letters. We vermelden ze kris kras door elkaar: Antonius, het Kind Jezus, Barbara, Dimphna, Augustinus, Jozef, Aloysius, Michaël de aartsengel, Theresia van Lisieux.

Ten slotte richten we de blik nog op de 4 prachtig bewaarde gebrandschilderde ramen. De drie in het hoogkoor zijn waarschijnlijk het werk van Jozef Casier (1852 - 1925) te Gent, een glazenier die in 1895 het atelier van A. Verhaegen had overgenomen. Ze stellen, van links naar rechts Maria en de Theophiluslegende, het H.Hart en de Heilige Clara, en Sint-Jozef en Theresa van Avila voor. Uit een bewaarde tekening weten we dat Casier in 1897, jaar van de plaatsing van de 3 genoemde ramen, nog een vierde met Sint-Antonius van Padua en Sint-Augustinus had gepland, dat evenwel nooit geplaatst werd. In het eerste venster aan de linkerzijde van de beuk is een gebrandschilderd raam te wonderen dat de verschijning van het H. Hart aan Margareta Maria Alacoque voorstelt. Blijkens de stijlkenmerken is het vermoedelijk niet van Casier. Datering ervan is moeilijk maar we weten dat heen schenking van Mevr. Adèle Sanders (Antwerpen 1846 - 1926) is geweest, die geregeld in de woning nr. 77 de zomermaanden doorbracht.

In onze herinnering speelt Gezelles gedicht: 'de ramen staan vol heiligen ...' of dat van Georges Rodenbach 'Les vitraux de couleur, jamais ne se délivrent de l'or, des vierges et des fleurs...'

De **kruisweg** ten slotte bestaat uit veertien waardevolle taferelen die het het lijden van Christus voorstellen en werd gewijd op 30 april 1894.

De kerk kwam zoals reeds verteld toen we het onderwijshoofdstukje afsloten in handen van het OCMW, later van de gemeente Kontich die ze renoveerde en herinrichtte als concertzaal, zo broodnodig in Kontich. De cultuurcoördinator beheert dit nu als cultuurpunt Altena.

2.4 Het onderwijs op Altena getuigt van 135 jaar pedagogische inzet

De zusters 'dienstmaagden van de H.H.Harten van Jezus en Maria' omschreven bij de oprichting van het instituut in 1875 als doelstelling:

'het verschaffen van kleuter- en lager onderwijs aan kinderen van 7 tot 15 jaar'. Vanaf de leeftijd van 15 tot 21 jaar volgen de meisjes er huishoudschool. Ze worden er opgeleid - zoals te Antwerpen (het hoofdhuis van de Zusters op de Tabakvest nvdr) - tot toekomstige huisvrouw en -moeder.

De meeste meisjes zijn wezen. Ze volgen

- algemene vakken zoals godsdienst, Nederlands, Frans en rekenen
- beroepsvakken: huishoudkunde, naaien, wassen, strijken

Kortom alles wat meisjes in de toekomst op het gebied van een huishouding nodig hebben.

1907

Dit soort onderwijs wordt voor externen afgeschaft omwille van het onregelmatig bijwonen der lessen. Alleen de wezen wonen de lessen nog bij.

1908

Altena telt nu 340 kinderen (wezen). Er komt geleidelijk aan de omschakeling van weeshuis naar:

1. School met kleuteronderwijs en volledig lager onderwijs. 8 leerkrachten voor onderricht van 175 lln.
2. Pensionaat (kostschool) met middelbaar onderwijs en algemene vakken, snit en naad en een beroepsafdeling huishoudkunde.

1914

Bij het begin van de Duitse intocht werden er te Kontich heel wat Duitse soldaten ingekwartierd op het domein Altena en in verschillende villa's van de Antwerpsesteenweg.

Vanaf 14 oktober werd ook op kerkelijk vlak de toestand enigszins genormaliseerd.: de dagelijkse missen werden hervat. Af en toe maakten katholieke aalmoezeniers van het Duitse leger gebruik van de St.-Martinuskerk. Meestal zouden zij voor hun eredienst de kapel van Altena of van het Gasthuis (Drabstraat) gebruiken. Protestantse diensten werden daar niet gehouden wel in de zaal van het vredegerecht.

1915

In september 1915 brengt een medewerker van de Vlaamsgezinde en activistische krant 'Het Vlaamsche Nieuws' kritiek uit op het gebruik van het Frans bij de Zusters van het H.Hart op Altena. Dezelfde krant spreekt over Kontich als een dorp dat altijd om zijn vlaamsgezindheid bekend heeft gestaan. (*Bedenk wel dat alle voorgezet (nu secundair)*)

onderwijs in Vlaanderen toen nog in het Frans verliep. De vernederlandsing van de universiteit van Gent werd pas in 1917 officieel doorgevoerd.)

1918

Verder kunnen we in de pers lezen dat bij de wapenstilstand op 11 november 1918 een munitie onder de Duitse soldaten uitbrak en dat in een aantal klaslokalen van de gemeenteschool vernielingen aangericht werden. Of dit ook in klaslokalen op Altena gebeurde vertelt het krantenbericht niet. Feit is dat op 16 november alle Duitsers Kontich verlaten hadden en dat de op 25 november na een grondige opkuis van de klaslokalen de lessen opnieuw konden starten.

1940

Na de vijandelijkheden in de maand mei en de overgave door koning Leopold op 28 mei werden de lessen te Kontich op 15 juni hervat.

Reeds op 19 mei vertelt een document over de inkwartiering van Duitse militairen op het Altenadomein en in een aantal villa's van de Antwerpsesteenweg.

Tijdens WO II werden er stadskinderen opgenomen vanuit de zorginstelling 'Winterhulp' die was ontstaan om zorg te dragen voor zwakke en ondervoede kinderen.

1942

De zusters lieten 8 joodse kinderen onderduiken in het instituut te midden van alle andere kinderen die er school liepen en op pensioonaat waren.

Tweemaal kregen de zusters het bezoek van (gewapende) Geheime Staatspolizei (Gestapo) in burger. Gelukkig waren ze vooraf getipt zodat ze de eerste maal de kinderen in veiligheid konden brengen in de gewelfde kelders onder de kapel. De tweede maal echter werden toch enkele kinderen in de spreekkamer aan een grondig verhoor onderworpen. Dank zij de koelbloedige antwoorden van een van de joodse meisjes, de twaalfjarig meisje Lea Zweig en dan nog in het Antwerps werden deze Duitse agenten op een dwaalspoor gebracht.

1944

In juni werd de Kontichse bevolking verplicht zijn radio's in te leveren in een lokaal van Altena. Bedoeling was uiteraard het volgen van de invasie in Normandië via de BBC-radiuitzendingen voor België totaal onmogelijk te maken.

Op 4 september hoorden de meisjes metalen velgen op de Astridlaan, de Duitsers met versleten en zelfs zonder rubberen banden poetsten definitief de plaat. In de namiddag hoorden zusters en kinderen een gelijkmatig geronk vanuit Kontich centrum aanzwellen voorbij de hoofdingang op de Antwerpsesteenweg: 'liberation' 'V' 'vrijheid'. De Engelsen vanuit Mechelen reden door Kontich. Eindelijk konden de joodse kinderen terug spelen en zingen. Velen gingen aan de straatzijde kijken naar deze feestelijke doortocht.

Ze werden na de oorlog weer opgehaald door één van de overgebleven ouders, familie, bij pleegouders geplaatst ofwel bleven ze in het klooster tot hun meerderjarigheid en vertrokken dan.

1961

De zusters verklaren in een attest dat op het proces van van oorlogsburgemeester Tolleneer wordt voorgelezen dat: '...hij zich tijdens de bezettingsjaren 1943-1944 zeer loyaal heeft getoond tegenover 8 joodse meisjes die in ons klooster ondergedoken waren, waarvan niemand buiten de heer burgemeester iets afwist. Op zekere dag werden we persoonlijk telefonisch verwittigd door de heer Tolleneer dat de Gestapo

bedoelde kinderen zou komen arresteren, zodat ons de tijd gegund werd ze veilig te stellen buiten het bereik van deze gevreesde mannen. Geen enkel joods kind aan onze hoede toevertrouwd zou in hun handen vallen, dank zij het wijs doorzicht van de heer burgemeester Tolleneer.

1963

8 leerkrachten staan in voor het onderricht van 175 lln.

1969

Het kleuter- en lager onderwijs telt 175 lln. De school is nog volop in uitbreiding zowel wat het leerlingenaantal betreft als de gebouwen: nieuwe klassen en een polyvalente zaal werden gebouwd. De middelbare afdelingen zijn dan al lang afgebouwd.

1971

De turnzaal brandt gedeeltelijk af ten gevolge van opzettelijke brandstichting door enkele jongeren. De turnzaal wordt later heropgebouwd. Stilaan groeit en bloeit de school verder. Directrice is dan Zuster Joanna

1983

Oprichting van de vzw 'Altena-instituut'.

1991

42 leerkrachten voor 694 lln., zowel meisjes als jongens

- 12 kleuterklassen met 280 kleuters en

- 18 klassen lager onderwijs met 414 lln.

Directrice is Zr. Aleydis (Denise Du Four) oud-leerlinge van het Mère-Jeanneinstituut van de zusters te Antwerpen. Zij volgde er elke vorm van onderwijs met succes.

1992

Wegens het verouderingsproces van de zusters worden bevoegde leken meer en meer aangesteld om de zusters bij te staan e/of te vervangen en hun werk in dezelfde geest als Mère Jeanne voort te zetten. Het gebouwencomplex wordt overgemaakt aan de vzw.

1998

Zr. Aleydis gaat met pensioen en wordt opgevolgd door de Robert Vergauwen. Zij gaf nog de aanzet voor plannen en financiering van nieuwe schoolgebouwen.

2000

De zusters bouwen een nieuw, kleiner en gerieflijk klooster op het terrein van hun vroegere speeltuin langs de Antwerpsesteenweg. Domein en park worden verkocht aan het OCMW van Kontich die het later overdraagt aan de gemeente. De schoolgebouwen en de directe omgeving echter met eigen ingang langs de Edegemsesteenweg blijven in handen van de vzw. Het voormalige kloostergebouw fungeert nu als cafetaria 'Taverne Altena' terwijl het kerkgebouw gerenoveerd werd tot cultureel centrum van de gemeente Kontich.

2009

Robert Vergauwen vertrekt uit Altena voor een welverdiend pensioen en wordt opgevolgd door Mevrouw Katrien Roggen.

2.5 Uitbating van een industriële wasserij met koninklijke klanten

1876

De zusters krijgen toelating van het schepencollege van Kontich om op Altena een industriële wasserij met stoommachine op te richten om aan de grotere wezen en andere meisjes werk te verschaffen en zo een stiel aan te leren. Verscheidene zusters fungeerden als dienstverantwoordlijken.

Heel wat Kontichse meisjes werden zo in eigen dorp te werk gesteld.

Ook enkele oudere wezen die in het klooster waren blijven wonen aan de overzijde van de vijver tegenover de boerderij bleven gewaardeerde hulpjes in het wasserijcomplex.

Door het goede resultaat van het werk van zusters en meisjes kreeg de wasserij een brede uitstraling. Het te wassen linnen werd bij de klanten opgehaald en weer volledig in orde thuis besteld. Het Koninklijke Hof behoorde tot een van de trouwste klanten.

Bekend is dat Louis Brion met een camionette was ophaalde en uitvoerde. Als latere chauffeur en/of assistent wordt nog vermeld dhr. Broodhaers, dhrs Sc

1908

Legendarisch is de aanvoer gebleven van de nieuwe stoomketel die vanuit Jupille werd getransporteerd en Kontich werd binnengetrokken langs de Mechelsesteenweg. Tegenover de St.-Martinuskerk zakte hij in het wegdek en kon slechts opgetild worden met de kracht van 12 sterke paarden. Of hij daarna langs de Edegemsesteenweg of langs de Antwerpsesteenweg het Altenadomein werd binnengereden kunnen we helaas nergens terugvinden.

1940

Begin juli wordt reeds melding gemaakt van het opnieuw opstarten van de wasserij.

1977

Op 1 maart moest de wasserij sluiten wegens gebrek aan personeel en de veroudering van het materiaal. Aan een deel van de activiteiten die Mère Jeanne in het leven riep kwam zo een einde.

2.6 Aanleg van een speeltuin, bekeken vanuit sociaal-toeristisch perspectief

Het doel van de speeltuin was de kleine speeltuintjes voor de leerlingen van de school te vervangen door een grote speeltuin waar elk kind kon opgevangen worden tijdens de weekends en de vakanties. Ze konden zo, eventueel vergezeld van hun ouders prettige verlofdagen doorbrengen.

De speeltuin werd geopend op 1 mei 1961 en kreeg al vrij snel het bezoek van hele groepen leerlingen van scholen uit de regio en verder die de namiddag van een schoolreisje in de speeltuin doorbrachten. Het beeld van autocars langsheen de Antwerpsesteenweg is voor veel Kontichnaren een bekend gezicht. Boer Crauwels reed met paard en kar de kinderen rond op het domein voor een kleine bijdrage. Jammer genoeg diende deze speeltuin te sluiten toen er minder en minder valide zusters overbleven en de vergoedingen voor het personeel stegen. Ook de toenemende overheidsbemoedienissen zijn hier zeker niet vreemd aan. De speeltuin ging onherroepelijk dicht in 1986. Op dit speeltuinperceel werd daarna het nieuwe klooster van de zusters opgericht.

2.7 De boerderij en het neerhof

Wanneer ze opgericht werd kon in de archieven van het klooster niet meer achterhaald worden. Er werd een landbouwer/uitbater aangesteld die de landerijen bewerkte ten noorden langs de Edegemsesteenweg, de Altenastraat en de Helenaveldstraat. De boerderij lag aan een restant van de 17^{de} eeuwse slotgracht.

De laatste landbouwer was boer Crauwels en echtgenote Van Dijck. Zij woonden er van voor de tweede wereldoorlog en kregen er negen kinderen waarvan zeven in leven.

Hij droeg de verantwoordelijkheid voor het kweken van van groenten, graan, vlees van varkens, kippen en eenden.

Het was natuurlijk de bedoeling dat de zusters, de leerlingen en de boer met zijn hele familie zichzelf voor het grootste gedeelte konden bedruipen. Zeker tijdens de tweede wereldoorlog was dit een enorm voordeel zodat 8 joodse mondjes mee konden gevoed worden, zonder al te veel problemen.

Bij vakanties en verlofdagen kwamen deze joodse kinderen met een één of meer zusters voor toezicht naar de boerderij en werd dikwijls ook hun eten vanuit de refter naar daar gebracht. Het werden zo goede bekenden van de kinderen van de boer.

Het klooster kende twee grote verkavelingen, één in 1961 toen de zusters hun landbouwgronden konden verkavelen voor de aanleg van een nieuwe woonwijk, viel de boer zonder gronden. Bovenop de laag gelegen weilanden werden toen de rioleringen aangelegd en daarna werden de huizen gebouwd en toen het geheel aangevuld en opgehoogd met aangevoerde Scaldesiaanzanden van Schelde-uitdiepingen en zwarte teelaarde als bovengrond. Zo ontstonden Abelenlaan, Steentjeslaan, Nakkersgoed, Hoogmolenlaan, Biesgaard). De zusters stelden hem dan voor om voortaan de boerderij zelfstandig uit te baten en zelf gronden te zoeken en te pachten voor de noodzakelijke activiteiten. Hij vond ze langsheen de Prins Boudewijnlaan tussen Villermonstraat en de Edegemse beek op de grens met Edegem. Toen hij ermee stopte werd de uitbating voorgoed opgedoekt. De grote vijver wel opgevuld met stort van Kontich en bedekt met een laag aarde. Een deel van de gebouwen deden nog een tijdje dienst als schooldierenpark, onderhouden door enkele enthousiaste onderwijzers, meester Bob en Kontichse burens zoals veldwachter Michel.

Het klooster beschikte over een uitgebreide fruitgaard met allerhande vruchten als appels, peren, rode bessen, kruisbessen en nog veel meer. Hiervoor had het klooster een hovenier in dienst, dit behoorde niet tot de taken van de kloosterboer. Deze boomgaard werd in 1985 verkaveld als Mina Telghuislaan. Met die naam werd de stichteres van de kloosterorde der H. Harten geëerd.

2.8 De bakkerij

Ook hier kunnen we in de archieven niet terugvinden wanneer de zuster startten met de bakkerij. Wel was er een vaste bakker. Het zal zeker erg lonend geweest zijn om zelf brood te bakken voor de ongeveer 300 eters elke dag: kinderen, personeelsleden, zusters (op het hoogtepunt zelfs 90 zusters) en het gezin van de kloosterboer, ...

Waarschijnlijk zullen wel enkele buurfamilies waarvan leden op het klooster werkten hier mee van genoten hebben.

De bakkerij stond ook langs de noordoostzijde van het domein in de buurt van de wasserij.